

Nr 4 2017

Åarjelsaemien gærhkoepiaerie
Sørsamisk kirkeblad
Sydsamiskt kyrkblad

Samiska krisnätverket i Sverige läggs ner

Sid 2

Vår kamp – et folks framtid Side 4

Maanaj Kroesse Bielle 6

Svenska kyrkan vill bidra till återbegravning av samiska kvarlevor

Den 16 november samlades företrädare för Svenska kyrkan, Sametinget, Kulturdepartementet och en rad muséer och institutioner till ett rundabords-samtal i Uppsala om återförande av samiska kvarlevor.

Syftet till samtalet var att gemensamt identifiera hinder för att kunna återlämna kvarlevor som idag finns på muséer och andra institutioner i Sverige.

De samiska kvarlevorna samlades in under 1800- och tidigt 1900-tal och var en del i dåtidens föreställningar om klassificering av raser där man såg samerna som lägre utvecklade och ville bevisa det med bland annat skallmätningar. Många samiska gravplatser blev uppgrävda och plundrade på kranier och andra kvarlevor. Personer som var involverade i plundringen och handeln med samiska kvarlevor var vetenskapsmän, handelsmän och provinsialläkare. Av Svenska kyrkans vitbok om den historiska relationen till samerna, som utgavs 2016, framgår det att

Företrädare för Svenska kyrkan, Sametinget, Kulturdepartementet och en rad muséer och institutioner samlades till ett rundabords-samtal i Uppsala om återförande av samiska kvarlevor.

FOTO: LISBETH HOTTI/SVENSKAKYRKAN.SE

kyrkans företrädare också bidrog till och ibland möjliggjorde gravplundring.

GEMENSAMT UTTALANDE

Samiska kvarlevor förvaras i anatiska samlingar på minst elva muséer i Sverige, och samiska företrädare har under lång tid arbetat för att dessa ska återbegravas.

Vid rundabords-samtalet diskuterades vilka hinder som idag finns för att kunna återlämna kvarlevor som förvaras i anat-

miska samlingar på muséer och andra institutioner.

Deltagarna ansåg att repatriering är en process som tar tid och de enades om följande gemensamma uttalande:

"Vi har idag påbörjat ett samtal om repatriering av samiska kvarlevor. Det är en komplex fråga som berör oss på många olika plan. Vi har diskuterat olika hinder mot repatriering bland annat juridiska, praktiska, ekonomiska och behovet av vetenskapliga avvägningar.

Vi har uppfattat att det finns en vilja att ta ytterligare steg för att möjliggöra repatriering och även återbegravning. Det finns en stor förväntan på nästa steg i processen som är Riksantikvarieämbetets kommande regeringsuppdrag om nationella riktlinjer kring hantering av mänskliga kvarlevor på muséer.

Vi ser också ett behov av fortsatt dialog och samverkan för att komma vidare.

Vi avser därför att samlas för en uppföljning av detta möte om ett år, som ärkebiskopen kallar till."

FRAMÅTSYFTANDE SAMTAL

– Det blev ett givande och framåtsyftande samtal. Det är oerhört viktigt att alla berörda parter tar sitt ansvar och möjliggör att repatrieringsfrågan får en lösning, säger Sylvia Sparrock, ordförande i Samiska rådet i Svenska kyrkan.

KÄLLA: SVENSKAKYRKAN.SE
BEARBETNING; VIVIANN
LABBA KLEMENSSON

Samiska krisnätverket i Sverige upphör

Svenska kyrkan som driver Samiska krisnätverket beslutade 7 september i år att lägga ned krisnätverket från och med 1 januari 2018. Beslutet togs i samråd med Samiska rådet i Svenska kyrkan.

Anledningen till att det Samiska krisnätverket upphör är att intresset att nyttja kristelefonen har minskat från år till år samt att den inte har fungerat optimalt de senaste åren. Kyrkan ifrågasätter inte behovet men att krisnätverket skulle vara rätt form av åtgärd.

UTVECKLA DIAKONIN

Under hösten 2017 fortsätter kyrkokansliet samtal med berörda stift för att tillsammans kunna identifiera på vilka sätt man kan stärka diakonin bland samerna.

Från år 2018 och framåt fokuserar man på ett samarbete med

stiften för att utveckla diakonal verksamhet i samisk kontext. Kyrkokansliet kan utbilda medarbetare i samisk kulturkompetens kopplat till själavårdsinsatser.

I Kyrkokansliets beslut besvaras frågan om hur nedläggningen av Samiska krisnätverket rimmar med den försoningsprocess som pågår mellan Svenska kyrkan och samerna och svaret blir följande; *"Försoningsprocessen fortsätter så länge båda parterna är delaktiga. Svenska kyrkan vill satsa på samisk diakoni men vill inte fortsätta med metoder som inte fungerar bra. Det vore oansvarigt gentemot såväl samerna som alla Svenska kyrkans medlemmar."*

INTE BARA LÄGGA NED

Sylvia Sparrock, ordförande i Samiska rådet i Svenska kyrkan, säger så här om nedläggningen av det samiska krisnätverket:

– Jag personligen beklagar att

denna telejour avslutas. Men det är heller inte tillfredsställande med någonting som inte fungerar och kommer den samiska allmänheten tillgodo. Jag hoppas att den nya modellen med en långsiktig satsning på diakoni för samer inom stiften och församlingarna är god.

Hon berättar vidare att Samiska rådet varit tydliga med att det inte bara går att lägga ned något så viktigt utan alternativa lösningar.

TELEJOUR SOM INTE FUNGERAT

Samiska krisnätverket har sedan 2007 funnits som en telefonjour kopplad till SOS Alarm men i Svenska kyrkans regi. Initiativet kom från samiska intresseorganisationer i samband med rapporter om ett ökat antal självmord bland samer.

Syftet var att erbjuda samtalsmöjligheter med en lyssnande

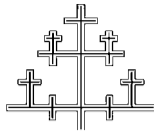
medmänniska, med bakgrund i den samiska kulturen och livsmiljön.

Krisnätverket har utvärderats flera gånger och utvärderingar visar på att de ideella jourarbetarna utfört ett gott arbete, men att samtalen varit få och man har inte nått ut om jourens existens. Under åren 2015-2016 kom endast en handfull samtal till jouren.

Det har också visat sig vara svårt att garantera anonymitet eftersom den samiska befolkningen inte är så stor.

Svenska kyrkan fortsätter dock att erbjuda sin telefonjour och chattjour som bemannas av professionella själavårdare och präster. Dessa nås via det svenska larmnumret 112. Man kan även kontakta sin lokala församling, samt det stöd regionerna erbjuder.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Dags att dokumentera

I juni i år publicerade vi en artikel i Daerpies Dierie om försvunna samiska kyrkodekorationer och bad om tips från allmänheten. Tyvärr har inga tips inkommit vare sig från Svenska kyrkan eller från allmänheten.

Däremot återstår fortfarande det viktiga i frågan: att viktiga samiska kyrkodekorationer har försvunnit och att ingen inom kyrkan vet någonting. Så kan det inte få vara tycker jag!

Det är dags för Svenska kyrkan med dess församlingar att dokumentera samtliga samiska kyrkodekorationer och inrätta ett nationellt register över dessa. Kanske kan Samiska rådet eller de samiska handläggarna i framför allt Luleå och Härnösands stift bli involverade i frågan?

Att dokumentera är det enda sättet att säkra samiska kyrkodekorationers existens. Annars

kan det försvinna fler och fler, och till slut finns det inga kvar för kommande generationer.

Om inget görs ser jag det som ett stort slöseri med mänskliga resurser i form av personer från de arbetsgrupper och samiska konstnärer och slöjdare som engagerade sig i att tillverka dessa dekorationer en gång i tiden.

Vi behöver värdera dessa samers insatser högre. De har ju alla bidragit till den samiska kyrkohistorien och ska därmed inte osynliggöras på det sätt som nu sker genom att ingen har koll på de samiska kyrkodekorationer som gjorts.

Jag kan heller inte tro att andra kyrkodekorationer runt om i Sveriges församlingar och kyrkor inte är registrerade någonstans.

FLER SÄTT ATT DOKUMENTERA

I november utlyste Länsstyrel-

serna i de nordligaste fyra länen i Sverige möjligheter att söka bidrag för att dokumentera gamla samiska kulturmiljöer. Under 2018–2020 lyfter Länsstyrelsen särskilt fram berättelser om platser från Sápmi innan de glöms bort för alltid. Syftet är att visa på en mångfald av kulturmiljöer och nu kan människor vara med och påverka vilka platser och berättelser som lyfts fram.

Det är ett bra initiativ – men det räcker inte. Vi behöver dokumentera ännu mera av vad som sker i vår samtid och som skett i äldre tid. Vi behöver dokumentera de utmaningar som det samiska samhället står inför, exempelvis samebyar som slåss för sina rättigheter i domstolar, föräldrar som kämpar för sina barns möjligheter att få lära sig ett utrotningshotat samiskt språk och de generationer av äldre samer som

försvinner dag för dag och som är fulla av kunskap från förr.

STÖDSYSTEM BEHÖVS

Hur kan vi göra detta? Jag tycker att det behövs mer formaliserade och omfattande stödsystem för att uppmuntra unga och äldre att dokumentera i olika former, exempelvis böcker, digitalt, både rörligt och fast, och genom konst och musik.

Sådana stödsystem behöver handla både om finansiering och om rådgivning och stöd. Vi behöver de här "morötterna" för att fler ska komma igång med dokumentation och för att skapa en rörelse som lämnar spår efter sig till kommande generationer i mycket större omfattning än idag.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

– Det er eit slit å vera same

Jubileumsåret 2017 har vore eit aktivt år for mange. Jubelveka i Trondheim i februar var fullpakka med program. Mange hadde arbeida hardt i forkant og endå fleire var med på alt dei kunne nå over. Men det har fortsatt med seminar, konsertar, utstillingar, filmdagar og festivitats utover heile året. Ein rekk ikkje over alt. Så det er eit slit å vera same, eit gledeleg slit.

Frå politisk hald får vi høyra kor

fint det er med samisk kultur og språk, men samtidig er det i beste fall blanda signal ein får. Til dømes får Saemien Sijte, sørsamisk museum og kultursenter, fortsatt ikkje løyvingar til nybygg sjølv om ein har planlagt over fleire tiår. Vindkraftindustrien, med fleire, får derimot bygga ut i mange samiske leveområder på bekostning av reindrifta. Og det ser ut til at det er gjengs tankegang blant både lek og

lærd i landet samar ikkje må vera så hårsåre når ein harselerar og gjer narr av det samiske. Det er eit slit å vera same, eit hardt slit.

Som same må ein vera både politikarar, kulturbærar og formidlarar – alt på ei og same tid og i same person. Ein må forklara både språk og grammatikk, kunna reindrift, all slag fiske og naturbruk, kunne ta ein joik og sy kofte, vera jurist, arkeolog og religi-

onshistorikar. Det er ikkje lite folk forventar at ein kan. Eg har høyrte om det. Mange av de som les har egne erfaringar på det.

Det er eit slit å vera same. Men vi gir oss ikkje og vel gleder med det. For det er eigentleg *joekoen luste!* Og i 2018 er det jubileumsveke i Staare/Östersund. Vi ser fram til det!

EINAR BONDEVIK

Vad tycker ni läsare om Daerpies Dierie?

För att få reda på det kommer vi att göra en läsundersökning. Syftet är att få ett underlag för att bestämma hur tidningen ska se ut framöver.

De frågor vi vill belysa är bland annat:

- hur många av er läser Daerpies Dierie när den kommer?

- vilka delar läser ni?
- tycker ni att innehållet är relevant?
- vad skulle ni vilja läsa om?

Daerpies Dierie ges ut av Härnösands stift, Svenska kyrkan nationellt och Nidaros bispedøme. Kostnaderna för tidningen har ökat under senare år.

Vi behöver därför få hjälp av er läsare att tala om vad ni tycker är rätt innehåll, så att vi kan få till en bra tidning utifrån de ekonomiska ramar som finns.

Tidningen ska självklart leva vidare, men möjligen i en något förändrad form.

Läsarundersökningen kommer att skickas ut per post under december och det kommer att vara möjligt att svara både med brev eller via webben.

REDAKTÖRERNA TILLSAMMANS
MED DAERPIES DIERIES
STYRGRUPP

Samiska vinjetter i Daerpies Dierie		Första sidan:
<p>Orre saernieh: Nyheter</p> <p>Gieries lohkih!: Kära läsare!</p> <p>Noere almetjh: Barn, ungdom</p> <p>Guvvie: Porträtt</p> <p>Doen j'ih daan bijre: Lite av varje</p> <p>Guktie ussjedem: Hur jag tänker</p>	<p>Åssjalommesh: Tankar, andakt</p> <p>Gie j'ih gusnie årroeminie: Vem och var</p> <p>Kultuvre: Kultur</p>	<p>Vinter i Offerdal, Jämtland.</p> <p>Foto: ViviAnn Labba Klemensson</p>

Høst-treff i rettighetenes

Tjaktjen Tjáanghcoe på Snåsa samlet godt over 100 personer i alle aldre til fagseminar, fest og kulturelle opplevelser 28.-30. i september.

Tema for fagseminaret var *Vår kamp – et folks framtid*. Gjennom to dager ble temaet belyst foredrag og påfølgende paneldebatter. Den første dagen tok først og fremst for seg arbeidet som har vært gjort gjennom nyere historie mens den andre dagen fokuserte mer på dagsaktuelle utfordringer. Kulturelle programposter i film og konserter understreket også tematikken. Det var en egen ungdomskonferanse der ungdommene i stor grad fulgte med på fagsamlingene. I tillegg hadde de eget program som inkluderte ekskursjon til Fosen og workshop med artisten Sofia Jannok.

LEIF DUNFJELDS ARBEID

Foredragene ble innledet ved Ánde Somby som fortalte om Leif Dunfjelds arbeid for urfolksrettigheter. Somby la frem tre viktige faktorer i arbeidet for samiske rettigheter. Det er synlighet – for ikke å bli påkjørt i mørket, arbeid – det er mye hverdagsjobb som må til, og venner – man trenger venner utenfor det samiske miljøet.

– Man får oppmerksomhet gjennom hendelser, sa Somby og viste til aksjonene rundt Mazi og Alta og kulturelle arrangement. Videre er det fagarbeid i admi-

Ánde Somby.

Motsetninger og utfordringer kom tydelig fram i paneldebatten. Fra venstre Ståle Gjersvold, konserndirektør i Trønderenergi, Maja Kristine Jáma, fra reindriftsfamilie på Fosen, Aili Keskitalo, Sametinget, André Skjelstad, politiker fra Venstre og Nina Gualinga, urfolksforkjemper fra Sverige/Amazonas.

nistrasjon, politikk og utredelser. Men så er det også informelle forhandlingsrom der man kan bruke stikkordene party, lobby og buddy. Somby mente Leif Dunfjeld med sitt vesen og gode evner kunne bruke disse informelle forhandlingsrommene i sitt arbeid.

– Leif var en Nikodemus i naturen som kunne ha uformelle samtaler med folk og slik løse saker, fortalte Somby og viste spesielt til arbeidet med ILO-konvensjonens §169 og FN sitt permanente urfolksforum.

Leif Dunfjeld var både organisasjonsmann, advokat, rettshjelper, diplomat, byråkrat og sørsamisk elder. Han lærte bort mye av departemental saksgang og arbeid i oppbyggingen av Sametinget. Han var også en brobygger innad i det samiske miljøet der man stod i spenningen mellom organisasjonsarbeid og en mer aksjonistisk tilnærming til rettighetskampen.

– Leif var viktig og bidrog til at det samepolitiske skismaet ikke ble større enn det ble, fastslo Somby.

RETTSHISTORIE

Øyvind Ravn tok forsamlingen på en rettshistorisk gjennomgang. En utfordring som dukket opp på slutten av 1800-tallet var den sosialdarwinistiske tankegang som fremmer enkelte kulturer som mer utviklet og dermed viktigere enn andre. Dermed kunne professor og justisminister Fredrik Stang først på 1900-tallet hevde at nomader kan ikke erverve rettigheter. Senere rettssaker som Dærgafjell i (1933) og Marsfjell (1955) viste at det samiske hadde mindre betydning og måtte vike. I motsetning til dette står reindrift på Hardangervidda, drevet av nordmenn, som gav grunnlag for eiendomsrett. I Finnmark ble alt definert som statsgrunn om

man hadde ikke eiendomsrett med mindre man kunne vise til salgsbrev fra staten. Går man lenger tilbake i tid finner man imidlertid bevis på eiendomsrett i kirkebøker fra 1700-tallet siden det var et grunnlag for å få tillatelse til å inngå ekteskap.

SAMERETTSUTVALGET GJENOMGÅTT

Samerettsutvalget II (SRU II) ble gjennomgått av Jon Gauslaa som også satt i kommisjonen som laget utredningen. Den omhandler retten til land og vann fra Hedmark og nord til Troms. Den har sin kjerne i ILO §169 og FNs konvensjon om sosiale og politiske rettigheter §27. SRU II ble lagt fram i 2007, men siden da har ikke storting og regjering gått videre med utredningen.

– At SRU II ikke er fulgt opp er en hån mot samer i sør og er nok en urett, sa Lars Aage Brandsfjell i sitt innlegg. Gammel urett blir ikke ordnet opp i, som unaturlige

Samiskt kunskapsnätverk

Ett samiskt kunskapsnätverk för samers hälsa är på väg att startas.

Regeringen beviljade i mars i år 3 miljoner kronor för att etablera ett samiskt kunskapsnätverk med inriktning på samisk hälsa. En långsiktig och samlad strategi för utveckling och förbättring av samers hälsosituation ska tas fram.

Arbetet väntas förbättra tillgången på somatiska och psykosociala hälso- och sjukvårdstjänster för samer med hänsyn tagen till språk och kultur.

UTREDA VÅRDTJÄNSTER

Målet är att senast 2019 inrätta ett gemensamt kunskapsnätverk för

samers hälsa, inklusive en samlad strategi för ökad kunskap om samers hälsa. Då ska också ha klarlagts roller, ansvar och organisation.

I arbetet ingår också att utreda vilka verksamhetsformer och vårdtjänster som kan utvecklas för den samiska befolkningen. Efter den speciella finansiering som

löper fram till och med 31 januari 2020 bedömer regeringen att kunskapsnätverket kan finansieras inom ordinarie strukturer.

De som samarbetar kring skapandet av det samiska kunskapsnätverket är Sametinget, Svenska Samernas Riksförbund, SameÁtnam, Sáminourra,

tegn

Fagseminaret samlet seg om et brev till myndighetene med krav om oppfølging av samerettsutvalgets arbeid.

FOTO: ERIK BRENLI/SÅGAT

Det var også rom for fysisk aktivitet med høytidlig lassekonkurranse for både voksne og barn.

distriktsgrenser for reindrifta og manglende rettsvern mot nye inngrep. Diskusjonen rundt fiskerett er også en problemstilling som man kan ha håp til SRU II vil gjøre noe med.

Fra Sametinget fortalte Inger Eline Eriksen Fjellgren om møter og konsultasjoner med departement siden 2012 som er formelle men trege. Og når stortingsflertallet i juni 2017 vedtar å utrede Fjellova overser man fullstendig SRU II.

– Vi er avhengig av engasjement og aktivitet fra organisasjoner og institusjoner. Man må være synlig og høylytt, etterspørre og gjøre det ubehagelig for politikerne, sa Fjellgren.

Forsamlingen på Tjaktjen Tjå-

anghkoe gjorde sin del ved å vedta en uttalelse der man krever arbeidet med SRU II gjennomført.

Hele uttalelsen kan leses på <https://saemiensjite.no/apent-brev-stortinget-sametinget-regjeringen>.

ET LIV I KAMP

– Først var det spørsmålet om skytefelt, en kamp som varte fra 1969 til 1993. Så var det noen rolige år før vindkraftplanene kom fra 1999 av. Og det har vært mange konsesjons-søknader, understreket Arvid Jåma som driver reindrift på Sør-Fosen der anleggsvirksomheten for Nord-Europas største vindindustrialegg nå er i gang. Fra samme området fortalte også Maja Kristine Jåma

sin fortelling som er gjengitt et annet sted her i bladet.

– Vi er også mennesker. Hvorfor forstår de ikke hvor viktig området er for oss? Det er ingen god følelse når du blir tråkket på, fortalte hun.

En annen ungdom, Ina-Theres Sparrok fortalte om kampen hun deltok i for å berge områdene ved Kalvvatnan i Voengel-Njaarke reinbeitedistrikt.

– Jeg fikk angst for framtida, sa hun, og fortalte fra sin aajjas (bestefars) opplevelser da området ble oppdemt og han så reiness fortvilelse over å ikke finne igjen beiteplassen.

PANELDEBATT

Paneldebatten seminarets andre dag hadde *Å snu en opinion* som overskrift. Her stilte også Ståle Gjersvold, konserndirektør i Trønderenergi. Trønderenergi er ett av selskapene bak Fosen Vind DA og står selv for vindkraftplanene på Stokkfjellet i Selbu.

– Jeg er her for å lytte, sa Gjersvold og viste ellers til fornybardirektivet fra 2011 som

har pekt på vindkraft som det mest rimelige for storsamfunnet. Kraftindustrien utfører oppgaven Storting og regjering(er) har bedt dem om. Aili Keskitalo (NSR) fra Sametinget ba Trønderenergi og kraftselskapene om å ikke gjemme seg bak myndigheter, men ta ansvar for egne vurderinger.

– Det er himmelropende urettferdig at samene skal betale prisen for klimaendringene, sa Keskitalo.

Stortingskandidat (i oktober innvalgt representant) for Nord-Trøndelag Venstre, André Skjelstad, mente at industri må bygges andre steder. I debatten og i respons fra salen fikk Gjersvold ikke uventet mer motbør. Kraftindustrien burde lyttet lenge før og også sett dagens utbygginger i sammenheng med tidligere inngrep. I debatten ble det videre sagt at vindkraft i samiske områder ikke er problematisk for norske politikere.

– Men vi må gjøre det til et tap for politikere, sa Aili Keskitalo.

EINAR BONDEVIK

startas

Landsförbundet Svenska samer, riksorganisationen Samerna, Region Norrbotten, Region Jämtland-Härjedalen och Västerbottens läns landsting.

PSYKOSOCIAL HÄLSA SÄMRE

Bakgrunden är att regeringen år 2015 gav Sametinget i uppdrag att

göra en kunskapssammanställning som avser psykosocial ohälsa hos det samiska folket i Sverige.

Sametinget inkom med en rapport år 2016 som slår fast att den samiska befolkningen generellt rapporterar sämre eller mycket sämre psykosocial hälsa än motsvarande grupper i sam-

hället och att skillnaderna blir större med åldern. Samtidigt har renskötande samer lägre förtroende för vårdgivare än andra invånare i norra Sverige.

Rapporten visar också att kunskaperna om samernas hälsosituasjon är bristfällig och utgör ett hinder för att tillgängliggöra

hälso- och sjukvårdstjänster som möjliggör att samerna får en med den övriga befolkningen likvärdig hälso- och sjukvård.

KÄLLA:

VÄSTERBOTTENS LÄNS
LANDSTINGBEARBETNING:
VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Maanaj kroesse

Snåasen åålmege maanaj kroessem gærhkose tseegkeme. Tjehpije Øystein Viem kroessem såerviemoereste dorjeme. Kroesse daelie maanasæjjan tseegkesovveme guktie maanah aaj aalterem gærhkosne åådtjeme.

Snåasen gærhkoeraerie lij beetnehvierhtiem maanaj kroessese syökeme. Nidarosen bispedajve beetnehvierhtiem vadteme. Daelie kroesse valkeldh-oksen lihke. Numhtie maanah maehtieh dallah kroessem vuejnedh gosse gærhkose tjaengieh. Kroessen lihke aaj maana-gærjah jñh naan ståakedimmie-gaevnieh.

– Voestegh manne rontestim guktie maahtam maanaj kroessem darjodh. Dellie rontestallim guktie Snåasen dajve vååjnoe, guktie almetjh dennie dajvesne veasoeminie. Tuhtjem vihkele mujhtedh guktie galkebe mijjen eatnemem vaarjelidh. Manne aaj sijhtim vuesiehtidh, saemieh iktesth dennie dajvesne orreme. Numhtie eelkim såerviekroessine barkedh, tjehpije Øystein Viem jeahta.

VUEKIDE NÆNNOESTIDH

Tjehpije aaj tjærvie-laevkieh kroesse-gïetjide dorjeme. Øystein tuhtjie vihkele saemien vuekide nænnoestidh jñh

Øystein Viem bæjjese goetseme, edtja moeregaltem vaeltedh mij maanaj kroessine edtja sjidtedh.

GUVVIE: OLAV MOEN

Snåasen gærhkosne maanaj kroesse såerviemoereste maam Øystein Viem vytnesjamme.

MEERKE KRÏHKE LEINE BIENTIE

vuesiehtidh. Laetdieh jñh saemieh aktine seamma dajvesne. Gaajhkesh såerviemoerh risjneme jñh dâllen bïjre tjahkasjamme.

– Gaajhkesh dovnes, aktine seamma dajvesne jieliemini. Numhtie dej beeli aaj. Mijjiej tjoerebe maanide eevtjedh guktie åådtjoeh daejredh guktie eatnemem jñh sinsitniem vaarjelidh. Dellie manne tjaebpies “guvvieh” vytnesjamme. Gosse

maanah guvvide gïehtjedieh, dellie maanah jïjtjh åådtjoeh rontestalledh jñh soptsestidh guvviej bïjre. Gosse dejtje vuartasjibie, dellie vuejnebe rïeksegem, onnemaanam jñh Jupmelen gïetem.

TEKSTE:

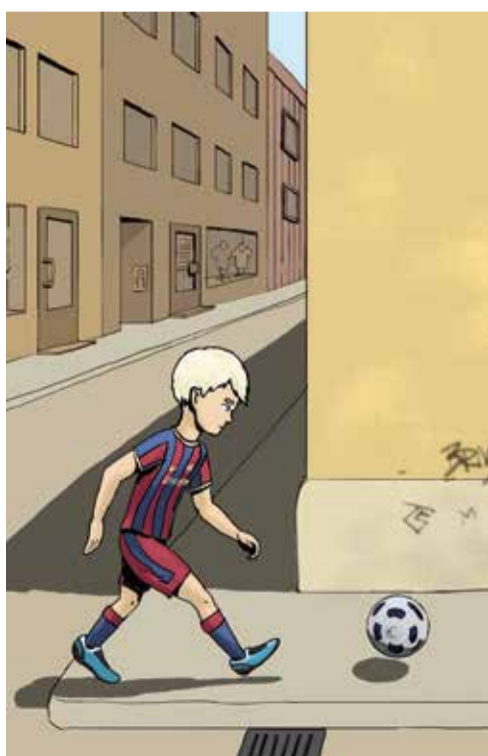
MEERKE KRÏHKE LEINE BIENTIE

Barnealter i Snåsa kirke

Snåsa menighetsråd har søkt penger til et barnealter som utsmykking i Snåsa kirke. Kunstneren Øystein Viem har på bestilling laget et kors i tørrfuru. Barnealteret med

det nye korset står nå i kirka. Kunstneren hadde ønske om å fremheve den sørsamiske kulturen. Han ønsker at barn kan bli inspirert til å ta vare på skaperverket. Samtidig tenker han at barnealteret skal være et sted

for undring hos barna. Derfor har han felt inn biter av reinsdyrhorn som utgjør tre bilder. Bildene illustrer en rype som flyr, et spebarn som sover og Guds hånd.

Stuhtje gærjeste Birk jñh Barcelona-dåehkie

Birk tjengkerem sov uvte tjeaktja dej gåaroes gaatoej tjïrrh. Barcelona-gaarvøe kråahpen vöoste njååmke. Snjaltjen jñh gaajh bïjvele. Nov sån dannasinie staare lea gåaroes. Gaajhkh jeatjebh Leah gaedtie-bealesne, tjestem byöpmedieh jñh juelkie-tjengkerem tjiektjiej laavkome-tjengkierinie. Birk aadtjen laantese jåhteme sov eejhtegigujmie ektine. Ij guhtem daesnie damth. Gosse Birken akte dâeries-moere, dellie Messim viehkien mietie gïhtjie. Messi njueniehkisnie tjeaktja Barcelona-tjïertesne. Bööremes juelkietjengkere-spïelije abpe veartenisnie. Gieries Messi, Birk sæmma.

Manne lim sijhteme mov lij naaken mejnie meehtim juelkie-tjengkerem tjiektjedh. Seamma tijjen tjoejem gävla. Dïhte tjöödtjeste goltele. Naakenh tjengkerem tjiektjiej!

Fakta

© Atle Berge jñh Henning Lystad
Voestes aejkien bæjhkoehamme bertemistie:
Samlaget 2011.
Ellen Bull Jonassen åarjelsaemien gielese jarkoestamme

Barnens rajd i Kraapohke

I den samiska förvaltningskommunen Kraapohke (Dorotea) har utställningen "Barnens rajd" under tiden 6 till 24 november visats för alla förskolebarn och elever i grundskolan.

Sist den var i kommunen, för tre år sedan, var utställningen mycket uppskattad av såväl barn och elever som personal. Så var det också denna gång. Rajden höll även öppet för allmänheten under två vardagskvällar och en helgdag.

Nytt får denna gång var ett lekrum med bland annat en tältkåta och ett pysselbord för barnen med målarbilder, memory och böcker.

TEXT OCH FOTO:
KRAAPOHKEN TJIELTE JIH
SANNA-LISA STREUKA,
SAEMIEN IKTEDAJJA
BEARBETNING:
VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Nye barnebøker på sørsamisk, i papir og på CD

Daerpies Dierie bringer her et lite utdrag fra boka "Birk og Barcelonagjengen". Boka er en av seks nye sørsamiske utgivelser fra Gälem nastedh som ble lansert under Tjaktjen Tjåanghkoie i høst. Av andre nye utgivelser finner vi både krokodiller og dinosaurer samt Mormor og de åtte ungene - eller Aahka jih gækt-sie aahkovh som det heter i Meerke K. Bienties oversettelse. Vi håper dette lille utdraget kan gi lyst og inspirasjon til å utforske mer.

Samtidig med lanseringen av disse bøkene ble også fire lydbøker utgitt av Gälearne presentert. En av disse er Birk jih Barcelona-dåehkie, en er om en skolegutt som overvinnet sin største frykt og to er samiske eventyr tidligere utgitt på kassett.

Nord-Trøndelag fylkesbibliotek har bidratt til disse utgivelsene. Siden våren 2014 har fylkesbiblioteket bidratt til i alt 69 utgivelser/oversettelser og flere er underveis.

EINAR BONDEVIK

Piere-Åvla Bransfjell og Aiila Renander Bransfjell lærer Kristian (Stjørdaal) å tvinne skinnsnorer. Etter litt av veiledning fra konfirmantene mestret han teknikken.

Konfirmanter i refleksjon

Konfirmantene i Saemien Åålmege jobbet med temaet "Vern om skaperverket" på den første konfirmantleiren i høst. Som en del av undervisningen ledet konfirmantene en workshop der barn og ungdom kunne lære å tvinne skinnsnorer.

Konfirmantene jobbet i flere dager sammen på ulike måter med temaet "Vern om skaperverket". De hadde først samtaler om temaet, der de fikk reflektere om hvorfor og hvordan vi mennesker skal ivareta Guds skaperverk. Konfirmantene jobbet blant annet med de positive sidene med at vi mennesker kan bidra til å ivareta skaperverket. De jobbet tverrfaglig med dette temaet, gjennom bibeltekster, matlaging, sløydaktiviteter og gruppediskusjoner. De kom også frem til at de ønsket å jobbe videre med de positive sidene med reindrifta.

–Maten og materialene vi får fra reinen er økologiske og miljøvennlige. Man kan bruke den til alt! Derfor er det viktig at andre

også får lære om reindrifta og oss samer, sier Piere-Åvla Bransfjell.

TVINNEDE SKINNSNORER

Konfirmantene jobbet tverrfaglig med temaet over fire dager. Den siste dagen deltok de på en markering mot utbygging av en planlagt vindmøllepark i Selbu. Der fikk de lære mer om mulige konsekvenser av menneskers inngrep i naturen. Markeringen fant sted i Kalvåa i Selbu. Der hadde konfirmantene en åpen workshop, der barn og unge kunne lære å tvinne skinnsnorer av reinsdyrskinn. Barna og ungdommene som deltok på workshopen, fikk høre om hvordan skinnnet beredes og om tradisjonelle bruksområder av reinsdyrskinn. De fikk også tre glassperler i de samiske fargene på skinnreimene. Konfirmantene fortalte villig om symbolikken i fargene. Konfirmantene forklarte også om at skinnsnorene blir solide og sterke av å tvinnes sammen.

MEERKE KRIHKE LEINE BIENTIE

Medicine doktor Laila Daerga:

”Kärleken till renen kan bära mycket - men det finns en bortre gräns är jag rädd”

Den 15 september 2017 disputerade Laila Daerga med sin avhandling ”Hälsaspekter bland renskötande samer – Att leva i två världar” som handlar om renskötare och deras hälsa. Avhandlingen baserar sig på intervjuer med renskötare som visar att det är komplext att leva som samisk minoritet och renskötare i det svenska majoritetssamhället, speciellt när det gäller frågan om vård.

Laila Daerga lever själv med en fot i det samiska renskötarlivet i Vilhelmina södra sameby och en fot i den svenska samhället. Hon jobbar som samisk samordnare i Vilhelmina kommun och länskoordinator i samiska kunskapsnätverket.

Hon vet själv hur det är att leva i två världar och ständigt behöva anpassa sig. På hennes disputationdag 15 september pågick renslakten hemma i samebyn. Det betydde att hon stod inför ett val: renslakten eller disputationen.

– Jag visste att disputationen är en ”once in a lifetime”-möjlighet, så jag valde den för att äntligen bli färdig. Det tråkiga var att bara få från min familj kunde närvara på grund av renslakten, men så är renskötarlivet, säger Laila Daerga.

RENSKÖTARE SÖKER EJ VÅRD

Huvudfokus i Laila Daergas avhandling är renskötarens erfarenheter av svensk hälso- och sjukvård. Det är känt från tidigare forskning att samiska renskötare drabbas av många fysiska och psykosociala skador. Orsakerna finns i en alltmer motoriserad renskötelse som ger muskel- och vibrationsskador och i en hög stressnivå orsakad av ett stort rovdjurstryck som decimerar rensstammen, exploateringar

inom renskötelsens betesmarker och stora administrativa bördor för både den enskilda individen och för samebyn som kollektiv.

Hon visar att renskötare oftare än lokalbefolkningen drabbas av skador men att de drar sig i det längsta för att söka vård. Anledningarna är många; bland annat att de saknar förtroende för vården, öppettider som inte fungerar, långa väntetider och liten förståelse och kunskap om renskötelsens förutsättningar – vilket medför ett ständigt behov av att förklara saker för vårdpersonalen.

SKILLNAD MELLAN MÄN OCH KVINNOR

Laila Daergas forskning visar att renskötarna känner stor samhörighet med varandra, har en framtidstro och ser sitt liv som en livsstil och inte som ett yrke, trots motgångar. Renen står i fokus. Man har respekt för naturen och känner en samhörighet med den.

Avhandlingen visar också att renskötare trots motgångar använder olika coping-strategier för att klara av sin vardag. En sådan strategi är att hämta styrka och återhämtning från den samiska storfamiljen och det samiska samhället.

Situationen i samebyarna är dock mer utmanande. Där visar

det sig att männen har bättre personliga relationer med varandra och är mer aktiva i samebyns administrativa arbete jämfört med de samiska kvinnorna. Kommunikationen i samebyarna ses som bristfällig och inte alla medlemmars kompetenser tas tillvara. Inom samebyarna har också männen högre arbetskrav men större beslutsutrymme jämfört med de samiska kvinnorna.

VÅRDEN MER SOM EN SKOTERVERKSTAD

– Mina informanter sa att ”vården borde vara mer som en bra skoterverkstad. Där förstår de att skotern är viktig för renskötaren och man får hjälp att fixa den snabbt och effektivt. Så borde det vara med vården för renskötare också”, berättar Laila Daerga.

Hon menar att dagens vård behöver anpassas så att den kan erbjuda andra öppettider och vara mer flexibel i sitt arbete för att grupper som renskötare, skogsarbetare och lantbrukare ska kunna nyttja den när arbetet tillåter.

– En renskötare kan sällan använda vården eftersom den är mer anpassad för dem som jobbar kontorstid 8-17 och ständigt har telefontäckning. De kan inte heller planera långt i förväg och boka tider eftersom renskötelsen

alltid går först. Flexibilitet är A och O för en renskötare, och det borde också kunna avspeglas i en mer flexibel vårdapparat. Här har vi verkligen en kulturkrock, säger Laila Daerga.

I sin avhandling föreslår hon, förutom fortsatt och fördjupad forskning om samisk hälsa, att renskötare erbjuds vård baserad på kunskap om och förståelse för renskötelsen, relationen till renen, livsstilen och kulturen.

Hon föreslår också att speciella utbildningsinsatser skapas för samer i de fyra nordligaste länen, att en översyn av dagens system för tidsbokning görs så att renskötare snabbare kan få vård, att en samisk företagshälsovård inrättas och att etiska riktlinjer införs vad gäller forskning om samer.

PREVENTIVA ÅTGÄRDER BEHÖVS

Avhandlingen visar också att det finns behov av förebyggande arbete. Ett konkret exempel på detta gäller det ständigt ökande administrativa arbete som läggs på samebyarna och som ska utföras i tillägg till renskötelsarbetet.

De flesta samebyar dignar under allt arbete som krävs för att skydda renen och dess betesmarker mot rovdjur, skogsbruk, gruv- och vindkraftsexploateringar med mera. Arbetsbördorna blir ofta mycket stora,

Från Lailas disputation. Från vänster; Siv Kvernmo, ordförande i betygsnämnden samt professor, Laila Daerga och opponent Ketil Lenert Hansen.

FOTO: MARIANNE PERSSON

främst för ordföranden i samebyn men också för styrelsen.

För att lösa detta menar Laila Daerga att samebyarna behöver arbeta med sin organisation för att få till en smidigare struktur. Det är inget lätt arbete, och det

behövs mod och diverse verktyg för att ändra på gamla vanor.

– Utvecklingen har gått dithän att vi måste omvärdera medlemmarnas sysslor så att även annat samebyarbete, till exempel administrativt arbete, ska

värderas lika högt som att "vara i renskogen". Det behövs för att skapa delaktighet hos samebyns medlemmar. Alla kan bidra med något och borde tillåtas göra det, säger Laila Daerga.

Om inget förändras fortsätter

”Det är ingen som attraheras av att ständigt jobba, leva i en konstant osäkerhet om framtiden och att ständigt behöva försvara sig.”

problematiken att accelerera. Renskötarna och samebyarna får mer och mer krav på sig från olika håll som de själva inte kan kontrollera. Det leder till merarbete, ökad motorisering och fler skador, mindre social samvaro, mer jobb och större ekonomiska konsekvenser, kanske rena förluster.

– Den här utvecklingen skrämmer våra ungdomar. Det är ingen som attraheras av att ständigt jobba, leva i en konstant osäkerhet om framtiden och att ständigt behöva försvara sig. Kärleken till renen kan bära mycket, men det finns en borte gräns är jag rädd för, säger Laila Daerga.

LÅNG ERFARENHET AV SAMISKA HÄLSOFRÅGOR

Initiativet till ett förebyggande hälsoprojekt för renskötande samer i två samebyar i Västerbotten togs av Laila Daerga och Britta Karin Winka i början 2000-talet. Där passade Lailas kompetens som sjuksköterska in perfekt.

Detta engagemang ledde sedan vidare till arbete som forskningsassistent på dåvarande Södra Lapplands Forskningsenhet och sedermera som anställd på Glesbygdsmedicinskt centrum där hon färdigställde sin avhandling.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

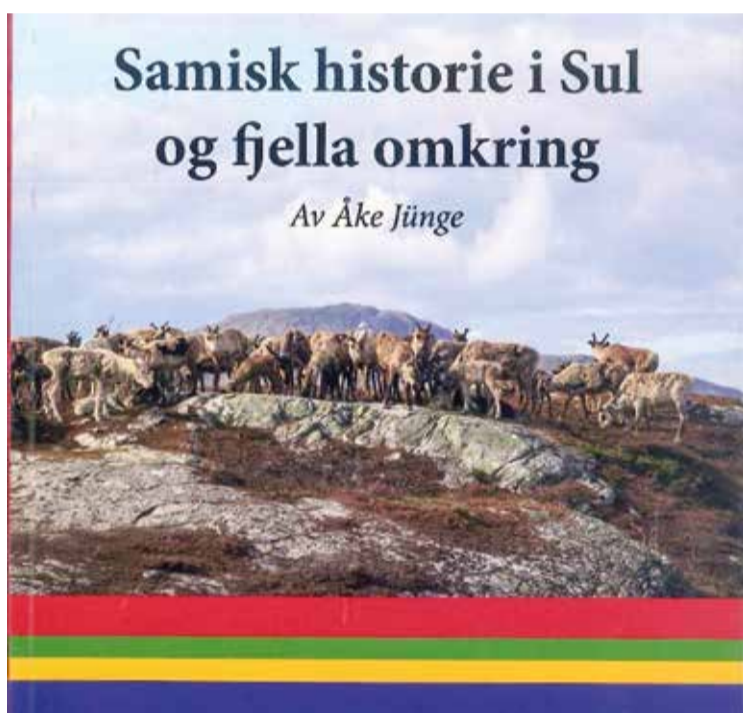
Samisk historie i Verdalsområde

Hefтет *Samisk historie i Sul og fjella omkring* er utgitt av forfatteren Åke Jünge i samarbeid med Verdal kommune og Nord-Trøndelag fylkeskommune. Gjennom knappe 60 sider fortel heftet i ord og bilder om det forfatteren seier er relativt ukjent samisk historie i Verdal. Hefтет viser til segner til-

bake til 1300-talet og dokument frå 1600-talet og framover. Spor av samisk i stadnamn er har òg fått eit eige kapittel.

Hefтет er gratis og kan bestil- last frå: frode.strand@verdalkommune.no

EINAR BONDEVIK

Ny biskop i Nidaros

Den 10. september ble Herborg Oline Finnset vigslet til biskop i en fullsatt Nidaros domkirke. Hun er den første kvinnen som blir biskop i Nidaros bispedømme. Finnset kom fra stillingen som prost i Strinda prosti i Trondheim, en stilling hun tok til i februar i år. Hun har tidligere vært domprost i Tromsø og har kjennskap til

samisk kirke- og gudstjenesteliv fra det arbeidet. Nå har hun lært seg liturgiske ledd på sørsamisk og orienterer seg også inn mot samisk kirkeliv i sørsamisk område. Det er allerede avtalt møte med Saemien Åålmegeeraerie, menighetsrådet for samisk menighet i sørsamisk område.

EINAR BONDEVIK

Ny biskop i Luleå Stift

Den 14 november 2017 valdes Åsa Nyström till ny biskop i Luleå stift. Hon blir Luleås nionde biskop och den första kvin-

nan som valts till ämbetet sdan stiftet grundades år 1904. Hon arbetar idag som stiftsadjunkt för ledarstöd i Uppsala stift och utöver sitt jobb är hon lärare och kursansvarig för chefs- och ledarskapsutvecklingen i Svenska kyrkan. Hon har också tidigare arbetat som präst i Luleå stift.

KÄLLA: SVENSKAKYRKAN.SE

FOTO: LUXPRIZE.EU

Sameblod hedret i Europaparlamentet

Prisen LUX FILM PRIZE deles ut av Europaparlamentet til en film som «går til kjernen i den europeiske offentlige debatten». Blant mange konkurrerende bidrag var det altså Sameblod som ble stemt frem som vinneren. Skuespillerne Lene Cecilia og Mia Sparrok, søstre både i filmen og ellers, mottok prisen. I sin takketale fortalte de om situasjonen for et utryddingstruet språk og sin hverdag innen reindrifta. Man lever fortsatt med virkningene av

kolonialistisk og rasistisk tankegang, landområder blir borte og klimaet forandres. De så prisen som en anerkjennelse til de eldre generasjoner. De nevnte også den aktuelle vindkraftutbygginga på Fosen som griper inn i samisk reindriftsutøvelse, og jamførte den med Dakota Access Pipeline i USA. De avsluttet også takketalen med *Baajh vaeride årrodh!* (La fjella leve!)

EINAR BONDEVIK

Kirkelig kulturpris til Sameblod

Regissør Amanda Kernell får enda en pris for sin film Sameblod. Denne gang er det Svenska kyrkans Samiska råds kulturpris for 2017. I begrunnelsen kan man lese at prisen tildeles blant annet for at filmen *starkt bidragit till att, för en stor publik i Sverige och*

runt om i världen, vidga förståelsen för och kunskapen om Sápmi och samernas livsvillkor: om 1930-talets rasbiologi, om kolonisationen och dess efterverkninga."

EINAR BONDEVIK

Svenska kyrkan medlem i Fossilfritt Sverige

Svenska kyrkan på nationell nivå har gått med i den svenska regeringens klimatinitiativ Fossilfritt Sverige för att bidra till Sveriges och världens klimatmål. Klimatarbetet inom Svenska kyrkan berör allt från energianvändningen i kyrkor och andra fastigheter till insatser för att hantera klimatförändringarna i utvecklingsländer. I Sverige verkar Svenska kyrkans nationella nivå för att minska sina egna

utsläpp men också för att stödja stiftens och församlingarnas klimatarbete. Några exempel är en gemensam satsning för en hållbar fastighetsförvaltning, ramavtal med starka klimatkriterier och hållbarhetsfonder som avstår från utvinning av fossil energi för att istället investera i lösningarna. Sedan tidigare har Linköpings stift gått med i Fossilfritt Sverige.

KÄLLA: SVENSKAKYRKAN.SE

Svenska kyrkan, ägandet och försoningens pris

I samband med de samiska kyrkodagarna i Arvidsjaur i juni i år uppkom en intressant debatt. Det lyftes frågor om bland annat Svenska kyrkans skogs- och markinnehav och utmaningen att som same känna sig som ett "vi" med Svenska kyrkan. De här två frågorna hänger samman och pekar på något avgörande som Svenska kyrkan måste hantera om man med trovärdighet fortsättningsvis ska kunna tala om försoning med samerna och stå upp för urfolksrättigheter.

11 AV 13 STIFT MED I FSC

Svenska kyrkan är en av Sveriges största skogs- och markägare. Skogen, marken och annan fast egendom, kallas med ett samlingsbegrepp för prästlönetillgångar och härrör från den tiden när präster som bosatte sig i en församling fick en bit mark och/eller skog av församlingsmedlemmar som lön. Det är oklart hur mark och skog i samiska områden kom i Svenska kyrkans ägo. Av Svenska kyrkans 13 stift har 11 av dem valt att certifiera sitt skogsinnehav och vara medlemmar i FSC. Det innebär bland annat att skogsägaren förbinder sig att bedriva ett skogsbruk som bland annat tar hänsyn till miljön. FSC omnämner särskilt att man ska ta hänsyn till urfolk i samband med sitt skogsbruk.

SSR UPPMANAR TILL FSC

Härnösand- och Luleå stift har valt ett annat skogscertifierings-system, kallad PEFC. Av en hän-

Kaisa Huuva

delse råkar dessa två stifts marker sammanfalla med samiska områden. PEFC menar inte att särskild hänsyn ska tas till urfolk utan istället är det familjeägda, lokala skogsbruket som är viktigt.

Svenska samernas riksförbund (SSR) som företräder rennäringslivet i Sverige har under flera års tid uppmanat de båda stiftet att gå över till FSC-certifieringen.

SKOGEN HET FRÅGA

Det är inte bara SSR och samebyarna som lyft denna fråga, enskilda samer ställer sig bakom en FSC-certifiering. Trots det har såvitt en vet, inte SSR:s uppvaktning resulterat i någon vilja att byta certifiering. Svenska kyrkan talar istället varmt om vikten av dialog och samråd med samebyarna.

Skogen och marken förvaltas

”Kan Svenska kyrkan med trovärdighet uppmana svenska staten att värna urfolksrättigheter samtidigt som man inte själv är redo att FSC-certifiera sin skog?”

konkret av förtroendevalda i Egendomsnämnderna i stiftet.

Man ska inte underskatta det politiska motståndet i norra Sverige mot samiska intressen, särskilt inte när frågan om mark kommer på tal, och synnerligen inte om de förtroendevalda företräder Socialdemokraterna och Centern som ska ta hänsyn till sin väljarbas i norra Sverige. Det finns givetvis undantag, men om man ska generalisera dessa partiets inställning till samepolitik genom åren så har ingen av dem direkt gjort sig kända för att vara "prosamiska". Det gäller inte bara rikspolitiken och hos den ökända så kallade "norrlandsbänken" i riksdagen. Det äger dessvärre giltighet i Svenska kyrkan eftersom kyrkan styrs av förtroendevalda från politiska partier.

AGERAR KYRKAN TROVÄRDIGHET?

Kan Svenska kyrkan med trovärdighet uppmana svenska staten att värna urfolksrättigheter samtidigt som man inte själv är redo att FSC-certifiera sin skog? Kan Svenska kyrkan tala om försoning och upprättelse av samer när man inte själv är redo att i handling fylla orden och ställa

till rätta idag? Genom att FSC-certifiera sitt skogs- och markinnehav skulle man i handling visa att man är villig att gå samiska aktörers anspråkslösa och berättigade önskemål till mötes. Det är i sig försonande. Att inte göra det uppfattas nog av många idag som hyckleri när man samtidigt talar vackert om försoning.

FÖRSONINGENS PRIS

Det finns även en fara att det samiska i Svenska kyrkan stannar vid det ofarliga, färgglada och dekorativa. Och att man på majoritetsmanér plockar fram en same i kolt i gudstjänstsammanhang och känner sig själv rättfärdig och god för att man har "inkluderat samerna" utan att man egentligen är redo att betala försoningens pris. Det är därför förstäligt att många inte känner sig, som flera samer uttryckte i samband med debatten under de samiska kyrkodagarna, som ett "vi" med Svenska kyrkan. Detta är allvarligt och ett trovärdighetsproblem som Svenska kyrkan måste hantera.

KAISA HUUVA

Baajh vaeride årrodh!

Manne leam Maja Kristine Jåma, jìh manne Àarjel-Fovsen Njaarkeste bàatam. Fierhten biejjien manne ussjedem guktie sjìdteme mijjen geries vaerine. Daelie tjaalam guktie manne ussjedem. Dan bìjre aaj soptsestim Tjaktjen Tjåanghkosne Snåasesne.

Manne sijnthem soptsesem dijese soptsestidh: Manne màjhtam skuvlesne, àktseden klassesne, dle mov lohkehtæjja mijjem gihtji: Mij aatide vihkelommes dijese? Manne lim dagkere væjkele skuvleniejte jìh eelkim ussjedidh magkere vaestiedasse mov lohkehtæjja sijnthi govledh. Jìh dellie ussjedim mejtie manne maam akt aahkeste jallh aajeste eerpeme, nejpiem jallh tsagkeldahkem. Manne funterdim jìh funterdim, men dellie maa guarkajim ahte dihte vihkelommes aate munnjan ij leah akte aate. Im maehtieh daam steeredh mov gietine, menh dihte vaajmoen sisnie. Jìh manne mov lohkehtæjese jeehtim: Mov mïerhke. Mov tjaebpies mïerhke.

MOV MIERHKE

Mov mïerhke bàeries jìh Fovsenisnie orreme medtie 100 jaepieh. Mov voestes miesiem àadtjoejim gosse lim akten jaepien bàeries. Daate stööremes vadtese maam mov eejhtegh maahteme munnjan vedtedh. Miesieh mah stuerebe jìh stuerebe sjìdtjin, jìh mænngan jìjtje guedtieh. Dan àvteste mïerhkem àadtjoejim, àadtjoejim aaj vaaran dàeriedidh jìh lieredh guktie bovtsi luvnie. Dan gaavhtan bàatsoejeleme-vuekine byjjenim jìh numhtie manne sjìdtim. Aerpie-vuekien mietie jielebe jìh numhtie daajroeh boelvieste boelvide jåarhkasuvvieh. Mijjen geries giele nænnoste bàatsoen tjìrrh, juktie ibie maehtieh jeatja gielem nuhtjedh gosse bovtsi bìjre soptsestibie.

BIEGKEFAAMOEH

Dah leah stoerre bìegkefaamoem mijjen bàatsoedajvesne, Storheia-sne bigkeminie. Aaj gåhtjesovveme European stööremes bìegkefaamoe laantesne. Dan stoerre paarhke.

Gosse govlim dah edtjeh bìegkefaamoem bigkedh Storheia-sne, dellie ussjedim: Ijje, dihte ij leah saatnan. Ij gåeredh. Im dam vïenhth. Daate prosjeekte fer stoerre jìh fer jijnje dajvem vaalta. Jìh dellie idtjim rikti vielie dan bìjre ussjedh, vuj idtjim sijnth dan bìjre ussjedidh. Dellie naan askh mænngan govlim dah idtjin læjhkan edtjh parkem bigkedh juktie ij leah akte lønnsom prosjeekte. Lim geerjene naan minnudth jìh heevehtimh ànnetji, men dellie ussjedim: ibie mijjeh àadtjoeh raefsesne annje, tjoerebe vuaptan årrodh juktie dah eah leah madtjele dejnie. Jìh numhtie sjìdti, faahketji eelkin bigkedh jìh daelie joe bigkeme jalhts mijjeh reakta-aamhtesisnie. Daejrede guktie lea daelie? Daejrede guktie

Maja Kristine Jåma miesieh mïerhkesjeminie, tryjjes biejjieh dellie.

GUVVIE: LAARA DUNFJELD

våájnoe dennie vaeresne. Mov vaajmoe saejrede gosse dan bìjre ussjedem, domtoe goh naaken mannem baska. Im rikti maehtieh buerkestidh guktie domtoe gosse vuajnam man gåhkese dah jakseme

vaeresne bigkedh. Gosse geajnoeh vuajnam, gierhkieh gajhkene lehkesne jìh guktie laantem vaalteme. Manne ussjedeminie, dah eah leah riegris. Edtjeh jolle turbijnh tseegkedh. Mijjeh

Juhteme.

GUVVIE: MAJA KRISTINE JÅMA

GUVVIE: MAJA KRISTINE JÁMA

Numhtie váájnoe gosse dah aalkeme kroehkedh.

maehtebe mijjen gieries kultuvrem dassedh, mijjen tjaebpies gielem jih jijtjemem.

GÁATOME-DAJVE

Gie dellie manne orreme mïerhken namtah? Ussjedh dellie man gellie miesieh jih bovtsch dejnie mïerhkine Fovsen vaerine orreme. Ussjedh man gellie namph jih tjiehkïeh. Ussjedh man gellien aejkien bovtsch dajkoe orreme jih gáatome, guktie miesieh ráavhkeme, gusnie daelie stoerre geajnoeh. Ij daate akte hijven domtoe. Domtoe löövles máajsoeh guetedh. Gosse dah eah datnem goltelh jallh datnem jaehkïeh. Man ávteste eah guarkah dajvh jih báatsoe vihkele mijjese? Dah jiehtieh maehtebe læjhkan dajvem nuhtjedh jih mijjen kultuvrem guetedh. Dle dah idtjin mijjem guarkah jallh goltelh mearan mijjeh soptsesimh.

MIJZEN JIELEME

Guarkam gujht Fovsene hijven dajve biegefaamose juktie gellie biegefaamoeparkh soejkesjamme mijjen dajvine darjodh. Mov sijte, mov fuelhkïe dej vöoste barkeme gellie jaepieh, jih ij gáessie gænnah sijhteme dejtie utnedh. Dan ávteste dajvh dan vihkele mijjese jih báatsoe. Löövlehke numhtie gæmhpodh, jih manne joeken garmere juktie mov sijte barkeme jalhts vuestiebiegesne orreme. Aaj joekoen geerjene juktie dle manne aaj nuepiem áadtjoejim bovtsigujmie árrodh jih lieredh guktie báatsoeburriejielemisnie. Báetije biejjien manne sijhtem aaj báatsojne jieledh jih sijhtem mov maanah edtjïeh báatsoe-jielemisnie byjjenidh. Manne billem juktie im daejrieh guktie sjædta. Manne daajram guktie domtoe gosse dah báetieh dajvem vaeltieh jih jiehtieh

dajve ij aarvoem mijjese utnieh. Aarvoem hov átna! Jis ij, dle idtjim áájseme dan bijre soptsesidh.

EKTESNE

Gæmhpoe dovne tïjgem jih faamoem manneste vaalta, jih naan aejkien im vissjh dan bijre ussjedidh. Men aaj vielie faamoem munnjan vadta. Im maehtieh gáetesne árrodh jih ij maam darjodh. Tjoerem soptsesidh jih tjoerem pryövedh mubpide jaehkïetidh. Manne medijane soptsesstamme, ovmessie tjáanghkojne jih debattine orreme. Numhtie nuepiem áadtjoem mijjen aamhtesem evtiedidh. Im daejrieh mejtie jeatjhlaakan sjædta. Vienhtem aaj mijjeh veaksahkáabpoe gosse ektesne jih sinsitniem dáarjoe.

Daelie nuekies, ibie vielie mietieh. Gæmhpobe dan ávteste daate dan vihkele. Báetije aejkien ávteste gæmhpobe seammasienten dej beeletje biejjiede seahkaribie. Ussjedh man jïjnjem mijjen aahka gon aajjah gymhpeme. Ibie maehtieh orrijidh daelie. Guktie dellie aahka gon aajjah jih dijïieh dan bijre ussjedieh? Maehtede damtedh guktie lea gosse dah dajvide mijjeste vaeltieh? Mejtie dah dijïem gihtjeme mejtie áadtjoeh dijïen dajvide vaeltiedh? Mejtie báetije maanah jih aahkuvh guarkah mijjeh pröyveme biegefaamoe-almetji vöoste tjáadtjodh, men dah idtjin mijjem goltelh? Dah idtjin mijjem guarkah, jallh idtjin sijhth mijjem guarkedh.

BÁETIJE BIEJJIEH

Dellie vihth ussjedem mov mïerhken bijre. Gie edtja dam utnedh báetije biejjide? Naaken Fovsenisnie? Naaken gie seamma dajvem nuhtjïeh goh saemïeh aarebi nuhtjeme? Akte gie maahta ussjedidh ahte sov aahka jih aajja seamma baalkam veedstigan jih seamma jáhtaldahkem utnigan? Im daejrieh. Im daejrieh guktie sjædta jih gie edtja mov mïerhkem jih bovtside eerpedh. Håhkesjem mov mïerhke aaj bovtsi bieljine báetije biejjide. Ussjedh dellie guktie bovtsch Storheiasne aarbi gáatoejin, daelie idtjin maehtieh seamma dajvine gáatodh. Dajvh joe biejstenamme. Daelie nuekies. Orrijh jienebem biejestedh jih baajh vaeride árrodh!

TEKSTE: MAJA KRISTINE JÁMA

Forteller om sine følelser i denne tunge kampen

Maja Kristine Jáma er oppvokst i en rein-driftsfamilie i Fosen. I hennes reinbeitedistrikt bygges nå Europas største vindmølepark. Utbyggingen er igangsatt på tross av en pågående avgjørelse om utbyggingene i domstolen. Maja Kristine forteller om sine tanker og følelser i denne tunge kampen. Hun beskriver usikkerheten i fremtids-

tankene, om det å kjenne seg maktesløs og oppgitt. Hun beskriver også kjærligheten hun har til områdene og reinsdyra. Maja Kristine har deltatt i debatter, frontet sin sak i media og deltatt på ulike møter. Hun snakket også om denne saken under høstfestivalen "Tjaktjen Tjåanghkoeh" på Snåsa tidligere i høst.

La fjella leve er et tydelig budskap mot industriutbygging i fjellheimen.

FOTO: EINAR BONDEVIK

– Skaperverket er ikke til salgs!

I forbindelse med en markering mot vindkraftutbygging på Stokkfjellet i Selbu vedtok Saemien Åålmegeeraerie en uttalelse som også Nidaros biskop stiller seg bak.

Uttalelsen ble lest opp under arrangementet i Selbu den 17. september, samme dag som Den norske kirke markerte temaet Skaperverket er ikke til salgs. Uttalelsen ble også lagt ut på Nidaros bispedømmes nettside. Saemien Åålmege stod som samarbeidspartner på dette arrangementet og årets nye konfirmantkull deltok med praktiske oppgaver som en avslutning på vår første konfirmantsamling. Konfirmantene som deltok har alle familier som er berørt av denne aktuelle utbyggingen. To dager etter markeringen ble utbyggingen likevel endelig godkjent av Olje- og energidepartementet.

Selv om uttalelsen ble fremført i forbindelse med en bestemt markering berører den alle inngrep i samiske leveområder.

Uttalelsen fra Saemien Åålmegeeraerie og Nidaros biskop er som følger:

Vi mennesker eier ikke jorda og alt den rommer, men er selv en del av skaperverket. Vi er ikke naturens herskere, men Guds skapninger som har fått i oppdrag å ta vare på skaperverket. Et av temaordene i 500årsmarkeringen av reformasjonen i Norge og internasjonalt fanger opp dette: Skaperverket er ikke til salgs!

Landet og jorda gir oss muligheter til liv. Det skal den fortsette å gjøre. Vi skal ta vare på og forvalte den så det er livsmuligheter i all framtid. Bruk og forvaltning som endrer dagens liv og mulig-

Musiker Frode Fjellheim var en av mange bidragsytere under markeringen i Selbu.

FOTO: MEERKE KRÏHKE LEINE BIENTIE

heter må vurderes nøye så den ikke reduserer landets verdi til kortsiktig gevinst og langsiktig ødeleggelse. Heller ikke kan store grupper ønsker ignorere små grupper behov for opprettholdelse av livsgrunnlag og kultur.

Kirkemøtet i Den norske kirke har tidligere uttalt (KM4/12): Vi har mye å lære både av urfolks livsforståelse om menneskets ansvar for å gi naturen videre i balanse til neste generasjon, og tradisjonelle verdier som gudsfrykt med nøysomhet.

Vi har nå en anledning til å vise at vi lærer av dette. Samisk tradisjon er å ikke sette spor, men det er ikke det samme som at man ikke eksisterer selv om det ofte har vært tolket slik. Samisk nærvær er nå synlig i Nidarosdomen gjennom et alter med samisk utsmykning. Vi kan også la de samiske verdiene bli synlige gjennom vår handling og bevaring av landet for kommende generasjoner.

Vi er dypt bekymret for at bl.a. utbyggingen av vindkraft – her på Stokkfjellet og andre steder i samiske leveområder – ikke vurderer høyt nok den verdi naturen har i seg selv og den betydning den har for samisk kultur og livsgrunnlag.

Baajh vaeride árrodh/La fjella leve - Skaperverket er ikke til salgs!

TEKST: EINAR BONDEVIK

Staare 2018 närmar sig

Flitens lampa lyser över projektledaren Erica Unnes och arbetet med att färdigställa programmet för Staare 2018. Varje dag tillkommer nya programpunkter. För att få de senaste uppdateringarna, besök hemsidan www.Staare2018.se.

Här följer delar ur det preliminära programmet för Staare 2018 (per 8 nov. 2017).

MÅNDAG 5 FEBRUARI

Dagen fokuserar på det första landsmötet på svenska sidan av Saepmie som hölls för 100 år sedan och lyfter fram mötets nyckelpersoner.

Under dagen håller Sagka Stångberg föredrag om samepionjären Torkel Tomasson. Ett annat föredrag om Park, Wilks och HG Nilsson hålls av Erik-Oscar Oscarsson. Patrik Lantto håller ett föredrag som fokuserar på landsmötesprotokollet 1918 som ett tidsdokument och unikt källmaterial.

Senare samma dag sker ett boksläpp i form av nytugivningen av landsmötesprotokollet.

På eftermiddagen hålls ett föredrag med ämnet "Silverkrage som släktklenod och historieberättelse – En berättelse om Tina Margareta Klementssons silverkrage. Nititionio år och nio månader mellan Tina Margareta och Måridjá Margareta Afra". Det hålls av Katarina Pirak Sikku, konstnärlig ledare.

Mellan 5 och 9 februari hålls också Sametingets plenum i Östersund.

TISDAG 6 FEBRUARI

Dagen fokuserar på markrättigheter och urfolksperspektiv. Den samiska nationaldagen firas och jubileumsåret Staare 2018 invigs.

På förmiddagen hålls ett föredrag om samiska markrättigheter med perspektiv från Norge, Sverige och Finland. Vaartoe – Centrum för samisk forskning står för det föredraget.

Den officiella invigningen av jubileumsåret Staare 2018 sker med tal och underhållning på Rådhustrappan i centrala Östersund. Firandet inleds med besök av Kronprinsessan Victoria och kultur- och demokratiminister Alice Bah Kuhnke.

En högtidsmiddag med underhållning arrangeras på Best Western Hotell Gamla Teatern på tisdag kväll.

ONSDAG 7 FEBRUARI

Dagen fokuserar på samiskt näringsliv och samiska utbildningar. Utöver det sker en mängd andra aktiviteter.

Ett föredrag hålls om Sockenlappar i Jämtland: Vilka var sockenlapparna, vad hade de för arbetsuppgifter, var bodde de, hur blev de behandlade? Den mest omtalade av Jämtlands sockenlappar var nog spelmannen Lapp-Nils, men det fanns många fler. Föredraget hålls av arkeolog Ewa Ljungdahl.

Från lunch 7 februari till lunch 8 februari pågår konferensen "#Digigiella18. Framtidsvision – Framåt!" Det är ett språkseminarium som belyser hur den digitala tekniken kan bevara och utveckla de samiska språken. Det blir inspirerande föreläsningar, diskussioner och workshops.

På onsdagskvällen hålls ett föredrag om 27 samiska kvinnors levnadsöden. För mer än 20 år sedan träffade journalisten Liv Inger Somby 27 samiska kvinnor. De berättade om hur det var förr, om villkoren i livet och om sina allra innersta tankar – mot att berättelserna skulle ligga orörda i 20 år. Liv Inger Somby arbetar som högskolelektor i urfolksjournalistik vid Sámi allaskuvla i Kautokeino idag och har börjat publicera delar av de berättelser hon tog del av för 20 år sedan.

För barn och unga mellan 6 och 12 år arrangeras Dansworkshops under onsdag, torsdag och fredag. Barnen kan komma och dansa en, två eller tre gånger. Danslärare är Marika Renhuvud.

Projektledare
Erica Unnes.

FOTO: STAARE2018.SE

1918 STAARE 2018

TORSDAG 8 FEBRUARI

Dagen fokuserar på hälsa, värdighet, välmående och hållbarhet ur ett samiskt perspektiv.

På förmiddagen hålls seminarier kring Samisk hälsa. Föreläsningar, diskussioner och workshops om följande ämnen hålls: Att leva i två världar – hur se på hälsa?, Psykosocial hälsa inom renskötsel och samebyar – arbetsmiljöperspektiv, Akutsjukvård i extrem glesbygd – film och föredrag, Förtroende för personal inom primärvård/psykiatri, När kallkällan sinar – samtal vid elden, Det samiska kunskapsnätverket – nätverk samisk vård- och hälsopersonal samt interaktiva delar. Seminariet hålls av Glesbygdsmedicinskt centrum.

Mitt på dagen hålls ett föredrag om att främja samernas språk och kultur. Minoritetslagstiftningen tillkom 2010 och har stöd i internationella konventioner. Men vad innebär det att främja samernas språk och kultur? Aina Negga, enhetschef för Minoritetspolitiska uppdraget vid Sametinget, berättar om vad som gäller och vad som krävs för att uppnå lagstiftningens intentioner.

På eftermiddagen hålls workshopen Makt – En workshop för dig som vill utforska vad makt och privilegier är, hur vi sitter fast i strukturella ordningar och hur vi kan tänka konstruktivt och solidariskt kring makt så att vi upptäcker när den kan användas för att bryta de strukturer som bygger upp den. Del 1 av 2 i en workshopserie på temat makt, del 2 hålls på fredagen. Workshopledare Sara Leoni och Adriana.

Under hela torsdag, fredag och lördag hålls också en Samisk företagsby och marknad med försäljning, mat och möten i centrala Östersund.

FREDAG 9 FEBRUARI

Dagen fokuserar på språk, berättande och litteratur.

Under förmiddagen hålls en program om Lars Thomasson – banbrytande ledare och forskare. Plats Hörsalen, Mittuniversitetet. Arrangör Vaartoe – Centrum för samisk forskning.

Från lunch till sen kväll hålls seminarier med namnet Saepmie – språket och litteraturen. Det är ett samtal med samiska författare och berättare om samisk litteratur och de samiska

språken. Åhörarna möter bland andra Anne Wuolab, Johan Sandberg McGuinne och Madeleine Renhuvud.

Under hela dagen håller Samiska Föräldranätverket en föräldrträff med temat Språköverföring med praktiska berättelser: Hur kan man hjälpa som förälder? Vilka rättigheter har vi?

På eftermiddagen hålls sedan fortsättningen på Makt-workshopen från dagen innan. Temat idag är: Organisera förändring. I workshopen tas avstamp i insikter om vilka tillgångar på makt vi har och går vidare med att sätta upp mål som vi kan jobba aktivt och strategiskt mot. Detta är del 2 av 2 i en workshopserie på temat makt. Workshopen ger deltagarna möjlighet att ta fram strategier, inventera och fördela resurser och ta ut riktning för ett aktivt förändringsarbete. Om viljan finns skapar vi ett nätverk för fortsatt arbete mot gemensamma mål från våra olika positioner i samhället. Workshopledare är Sara Leoni och Adriana.

På sena eftermiddagen hålls en minikurs i pardans (sydisdans och bugg). Känner du dig osäker på dansgolvet eller vill du slipa på stegen? Här är minikursen i pardans som kan få dig att dansa kolten av alla på veckans avslutningsfest på lördag kväll. Kursen hålls torsdag och fredag. Danslärare är Marika Renhuvud.

Under 9 till 10 februari håller Sametinget en Rennäringskonferens för samebyar från lunch till lunch av.

Den 9 till 10 februari hålls också Same Cup i fotboll. Det är en inomhuscup i fotboll för damer och herrar. Niomannalag spelar på konstgräsplan. FA Sápmis regelverk och matchregler gäller. Arrangör är Lopme Naestie.

LÖRDAG 10 FEBRUARI

Under lördag och söndag håller Samerådet sitt rådsmöte.

Lördagen är sista dagen för den samiska företagsbyn och marknaden med försäljning, mat och möten i centrala Östersund.

På lördag hålls en avslutningsfest med buffé och dans. I samband med avslutningsfesten hålls prisutdelning för vinnande lag i Same Cup i fotboll. För uppdaterat program se www.Staare2018.se

KÄLLA: STAARE2018.SE

BEARBETNING:

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

140 samiska konstverk i Italien

Den 28 oktober var det världspremiär för utställningen *Sami- niatures/Contemporary Sami Artists* som hölls på Fondazione Benetton Studi Ricerche i Treviso, Italien.

Utställningen som varade fram till 5 november innehöll 140 konstverk från samiska konstnärer, etablerade och nya, i Sverige, Norge, Finland, Ryssland och Nordamerika. Konstnärerna fick visa sin vision av världen på en endast 10x12 cm stor canvastavla.

Några av de sydsamiska konstnärer som var med på utställningen var Doris och Sven-Åke Risfjell och Inger Hellman.

INSIKT I URFOLKSKULTUR

Syftet med den samiska utställningen var att ge publiken direkt insikt i en urfolkscultur vars rötter och tidigaste bosättare i Skandinavien dateras ända tillbaka till 6 000 före Kristus.

Vid premiären deltog bland andra presidenten Tina Sovkina från det samiska parlamentet på Kolahalvön, Marlene Wisuri, president på Sami Cultural Center of North America samt artisten Heidi Perdatter Greiner Haaker som uppträdde med traditionell samisk jojk.

Utställningen är en del i det världsvida konstnärsprojekt som Luciano Benetton från Benetton Group leder. Det har hittills resulterat i att 23 000 artister från 140 länder involverats. I slutet av 2017 räknar man med att cirka 26 000 artister ska ha bidragit med sin vision av världen på en liten bit canvas.

KÄLLA TEXT OCH BILDER:

WWW.IMAGOMUNDIART.COM

BEARBETNING:

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Konstverk överst från Sven-Åke Risfjell, mitten Doris Risfjell och längst ner Inger Hellman.

Kan du hjälpa oss på Daerpies Dierie?

Tidningen Daerpies Dierie vill rapportera ännu bredare från det sydsamiska området. Därför söker vi kontaktpersoner inom det sydsamiska området som kan tipsa oss om vad som sker i bygderna.

Är du intresserad av att berätta för oss om vad som händer i ditt område? Hör av dig till oss så får vi lägga till dig i vår kontaktlista.

Våra kontaktuppgifter är:

På norsk sida: redaktör Einar Bondevik på mobilnummer +47 474 539 02 eller e-post: dd@samiskmenighet.no.

På svensk sida: biträdande redaktör ViviAnn Labba Klemensson på mobil +46 705 457 592 eller epost: viviann.labba.klemensson@svenskakyrkan.se

Godt samarbeid om sørsamisk barnehage

I sommer var det stor uro rundt den sørsamiske barnehageavdelingen Svaale på Rorøs. På grunn av manglende plasser ble flere norske barn plassert i den sørsamiske avdelingen.

– Vi fryktet at hele hensikten med Svaale ville bli borte, forteller leder i Rørossamisk foreldrenettverk, Hilde Gaebpie Danielsen.

Svaale er en samisk avdeling i en ellers norsk kommunal barnehage, Ysterhagaen, på Røros. Høsten 2016 startet den nye avdelingen opp med del-finansiering fra Sametinget. Da det i sommer ble kjent at norske barn var blitt plassert i avdelingen skapte det stor bekymring blant foreldre. Gaebpie Danielsen forklarer det slik: - Ingen ville ha ekskludert de norske barna som ble plassert i avdelingen, og man ville da ha brukt norsk språk. Men når et majoritetsspråk blir brukt i en minoritets-

Svaale legger vekt på sørsamisk kultur og språk. FOTO: HILDE GAEBPIE DANIELSEN

gruppe vil minoritetsspråket bli skadelidende.

SAMETINGET INVOLVERT

Foreldregruppa var derfor sterkt uenig med kommunens plassering og det ble tatt kontakt med bl.a. Sametinget. Fra Sametinget ble det meldt at tilskuddet kunne bli trukket tilbake om ikke intensjonen om en førstespråklig sørsamisk avdeling ble fulgt opp.

Senere har kommunen funnet andre plasser til de norske barna, slik det nå ikke er et problem.

LYS FREMTID

–Utfordringen fremover er heller at vi får for mange samiske barn og at avdelingen blir mer enn full. Det er ingen av barna som skal over i skolen neste år, men vi regner med flere nye søker i 2018, sier Gaebpie Daniel-

–Samarbeidet er godt og det går godt for Svaale, sier leder i Rørossamisk foreldrenettverk, Hilde Gaebpie Danielsen.

sen som er godt fornøyd med samarbeidet med kommunen og har tro på at det blir enda bedre når Røros kommune blir en del av språkforvaltningsområdet. Det er per i dag 10 samiske barn ved Svaale, derav flere under 3 år som telles dobbelt med hensyn til plasser.

EINAR BONDEVIK

Sørsamisk kulturpris utdelt for første gang

Nord-Trøndelag fylkeskommune og samiske kulturinstitusjoner i Nord-Trøndelag står sammen om den sørsamiske kulturprisen som ble utdelt for første gang.

Utdelingen skjedde under Tjaktjen Tjåanghko og prisvinneren var Arvid Jåma som gjennom flere tiår har arbeidet for sørsamisk kultur, særskilt i sine hjemtrakter på Fosen.

Jåma har lagt ned et stort arbeid i kulturminneregistrering og slektsforskning. Et slikt arbeid er viktig for å dokumentere Fosen som et gammelt samisk område. Det er også en støtte i arbeidet for å bevare disse områdene for reindrifta som i dag trues av storstilt vindkraftutbygging.

EINAR BONDEVIK

En rørt Arvid Jåma mottok den første sørsamiske kulturprisen under Tjaktjen Tjåanghko på Snåsa.

Først ut med lengre infotexter på samiska

Södra Lapplands pastorat blir ett av de första pastoraten i landet med att översätta längre informationstexter till samiska.

Ett omfattande arbete med översättning till sydsamiska av all information om Fatmomakke kyrka och kulturområde, i Vilhelmina församling, är nu i det närmaste avslutat.

Premiärdatum för visning av den nya hemsidan är 1:a advent, söndagen den 3 december. Adressen är: www.svenskakyrkan.se/sodralappland/fatmomakke-faepmie

Översättningsarbetet har engagerat ett flertal personer: Evelina Olofsson från Marsliden/Saxnäs

som gjort själva översättningarna, David Kroik som korrekturläst och pastoratets kommunikatörer Robert From och Olle Thoors som ansvarar för själva publiceringarna.

Som Daerpies Dierie tidigare skrivit har Södra Lapplands pastorat påbörjat ett långtgående arbete med integrering av de samiska språken, och denna översättning av information om Faepmie-Fatmomakke till sydsamiska är en första början.

Samiskan förekommer idag även i pastoratets fjälldistrikts gudstjänster där böner och texter läses på olika språk.

KÄLLA:

SÖDRA LAPPLANDS PASTORAT

Johan Andersson, Torsta, Ann Sparrock, samisk matambassadör och Jeanette Kråik, samisk samordnare i Bergs kommun. FOTO: JEANETTE KRÅIK

Ann Sparrock samisk matambassadör

Ann Sparrock har utsetts till samisk matambassadör av Torsta, kunskapscentrum för de gröna näringarna.

I slutet av oktober presenterades inför kokkar i länet den samiska matambassadören och upplägget att synliggöra den samiska maten.

Jeanette Kråik, samisk samordnare från Bergs kommun, berättade om den samiska kulturen:

– Jag informerade om näreringen i länet och vilken fantastisk råvara renkött är – med sitt höga näringsinnehåll och att det är ekologiskt och lokalproducerat. Vi har i länet en fantastisk möjlighet att använda den råvaran tillsammans med all övrig samisk mat.

Jeanette berättade också om matens betydelse och om hur man har jobbat i Bergs kommun med att servera samisk mat till äldre samer.

UTVECKLAR GASTRONOMI

Torsta arbetar för att utveckla den offentliga gastronomi i Jämtland-Härjedalen. Det ska göras på flera olika sätt, bland annat genom inspiration och kompetenshöjning, användning av lokala råvaror, samverkan med skolor, vård och omsorg, lansering av ambassadörskokkar och visning av samisk mat.

Det är kocken Johan Andersson som är ansvarig för att utveckla detta arbete på Torsta och det är

också han som värvat Ann Sparrock som samisk ambassadör.

– Vi fick väldigt positiv respons och jag tror att detta kan bli superbra för alla som får ta del av samiska smaker, kunskaper och traditioner, säger Johan Andersson.

SYNLIGGÖR SAMISK MAT

Ann Sparrock ska under 2018 åka ut i länet tillsammans med Johan Andersson för att lyfta fram den samiska maten på olika sätt. Det kan ske genom att laga mat till äldre och skolbarn, matlagningsaktiviteter med kokkar och genom att låta kökspersonal följa med ut på fjället.

Den röda tråden är att visa hur fantastisk renköttet är och att skapa en ödmjukhet inför råvaran och de samiska traditionerna.

– Det känns väldigt spännande att vara med och starta något nytt i länet, säger Ann Sparrock.

SAMISK MAT AKTUELL

Det är inte bara ambassadörskapet via Torsta som kommer att synliggöra samisk mat. Under november och december visar Sveriges Television en serie som handlar om samisk mat och som heter "Smaker från Sápmi". Där följer man under ett år fyra starka matprofiler som är baserade i Sápmi.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Aktiv november i Kraapohke

Under november månad har aktiviteterna avlöst varandra i Kraapohke (Dorotea) som är samisk förvaltningskommun.

Onsdag 9 november hölls ett föredrag om samernas förhistoria och historia i södra Lappland av Jans Heinerud, arkeolog vid Västerbottens museum.

Västanå teater visade den 22 november föreställningen "Fjällets siare" på Medborgarhuset i Kraapohke. Teatern handlar om Sagan om nåjden Naahkergöörnje och bygger på sagor och berättelser från den samiska traditionen. Det är en tidigare rosad föreställning.

SKYLTLAR PÅ FASADEN

Den sista utomhusskylten på kommunhuset i Kraapohke är också på plats, så nu har fasaden skyltar på både sydsamiska och svenska. Innan årsskiftet kommer det också att skyltas tvåspråkigt inne i kommunhuset.

Biblioteket kommer att få en ny utomhusskylt och även där kommer det efter årsskiftet att skyltas tvåspråkigt inomhus.

KÄLLA:

SÖDRA LAPPLANDS PASTORAT

BEARBETNING:

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Uppskattad föreläsning om samisk historia.

KRAAPOHKEN TJJELTE

Kampanj för att bevara samiska kulturmiljöer

I november i år inledde de fyra nordligaste länsstyrelserna i Sverige en kampanj som vill fånga upp berättelser om samiska kulturmiljöer. Under 2018-2020 lyfter länsstyrelserna särskilt fram berättelser om platser i Saepmie innan de glöms bort.

Länsstyrelserna skriver i pressmeddelandet att det är viktigt att det finns en mångfald av kulturmiljöer, och därför skapas denna möjlighet där människor kan vara med och påverka vilka platser och berättelser som lyfts fram.

Kampanjen vill fånga upp

nya berättelser från såväl kända som okända samiska kulturmiljöer. Berättelserna ska utgå från en plats som görs tillgänglig för andra genom information i till exempel broschyr, skrift, webbplats, skyltar och berättarkvällar.

Det går även att söka bidrag för restaurering av kåtor och andra projekt som anknyter till samernas historia.

Länsstyrelsen fördelar varje år bidrag till vård, information och tillgänglighet av kulturmiljöer i länet.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Gie jih gusnie árröeminie

Sverige

Samiska rådet inom Svenska kyrkan

Ordförande: Sylvia Sparrock, tel 0647-352 40.

e-post: syllan3@hotmail.com

Handläggare för samiska frågor: Lisbeth Hotti, Svenska kyrkan

751 70 Uppsala, tel. 018-16 94 91

e-post: lisbeth.hotti@svenskakyrkan.se

Sydsamiskt församlingsarbete i Härnösands stift

Akar Holmgren, Stiftsdiakon & Samordnare för flerspråkigt

arbete. Härnösands stift, Box 94, 871 22 Härnösand

Tfn: 0611-254 52, mobil: 076-397 59 35

e-post: akar.holmgren@svenskakyrkan.se

Samiska krisnätverket

tel: 063-10 12 30 fredagar och söndagar mellan

klockan 20 och 24.

Norge

Samisk kirkeråd Generalsekretær: Risten Turi Aleksandersen,

postboks 799 Sentrum, 0106 Oslo, tlf 23 08 12 00,

e-post: ra866@kirken.no

Leder: Sara Ellen Anne Eira

Sørsamisk representant i Samisk kirkeråd:

Oddvin Bientie

Saemien åålmegeaerie SÅR/

Samisk menighetsråd i sørsamisk område

www.samiskmenighet.no

epost: samiskmenighet@kirken.no

Leder: Sigfred Jåma, e-post: shjaama@hotmail.no

medlemmer: Sonja Danielsen, Ina-Theres Sparrok,

Lajla Lifjell og prest Einar Bondevik.

Sekretær: daglig leder (se nedenfor)

Saemien åålmegea beajjetje áejvie /

daglig leder i samisk menighet i sørsamisk område:

Monica Kappfjell, tlf 993 49 477,

Gløttvegen 2, 7750 Namdalseid

e-post: mk924@kirken.no

Prest i sørsamisk område: Einar Bondevik,

Sørlandsveien 54, 8624 Mo i Rana, mobil 474 53 902

e-post: eb788@kirken.no

Diakoniarbeider i sørsamisk område:

Bertil Jönsson 7898 Limingen, mobil 994 88 827,

e-post: bj439@kirken.no

Vikar trosopplæring: Margrethe Kristin Leine Bientie.

Grendavegen 8, 7370 Brekkebygd

mobil: 412 88 227, e-post: mb789@kirken.no

**Texter och bilder till
nummer 1 2018 av Daerpies Dierie
skickas senast 6 februari 2018 till
viviann.labba.klemensson@svenskakyrkan.se**

Höjt prenumerationspris för Daerpies Dierie

Den 1 januari 2018 höjs priset för prenumeration på Daerpies Dierie från 140 SEK till 190 SEK. Anledningen till höjningen är att kostnaderna för att producera tidningen har stigit.

I framtiden kommer ett första inbetalningskort att skickas ut och därefter två påminnelser. Har man inte betalat efter det, så tas man bort ur prenumerationsregistret.

Vi har också gjort en genomgång av våra prenumerationslistor och funnit att en del betalande prenumeranter inte har fått något inbetalningskort överhuvudtaget. Därför är det flera av er som nu kommer att få ett inbetalningskort för prenumerationen.

Daerpies Dierie som har funnits i över 20 år kommer ut fyra gånger per år och är den enda tidningen som specifikt skriver om sydsamiska händelser samt om kyrkligt arbete i sydsamiska områden i Norge och Sverige.

Vi på redaktionen hoppas att ni vill fortsätta att prenumerera på Daerpies Dierie oavsett höjningen. Vid frågor om prenumerationer, var vänlig att kontakta redaktionen (se kontaktuppgifter nedan).

REDAKTÖRERNA SAMT STYRGRUPPEN PÅ DAERPIES DIERIE

Mer information finns på

www.svenskakyrkan.se/harnosandsstift

(klicka på Flerspråkig kyrka)

www.svenskakyrkan.se

(klicka på Kyrka och samhälle, Flerspråkig kyrka)

www.samiskmenighet.no

Daerpies Dierie

Sørsamisk kirkeblad • Sydsamiskt kyrkblad

Daerpies Dierie utkommer med fyra nummer per år och har stöd från Härnösands stift, Nidaros bispedømmeråd, Sametinget i Norge och Svenska kyrkan.

Adress: Sørlandsveien 54, N-6824 Mo i Rana, Norge

Telefon (mobil): 0047 474 53 902

e-post: dd@samiskmenighet.no

Hemsida: www.DaerpiesDierie.se

Redaktör och ansvarlig utgivare:

Einar Bondevik, adress ovan.

Biträdande redaktör: ViviAnn Labba Klemensson

Kaxhön 134, 835 97 Offerdal

tel 070-545 75 92

E-post: viviann.labba.klemensson@svenskakyrkan.se

Prenumeration under 2018: 190 SEK.

Avgiften betalas när faktura kommer.

Adressändring och prenumeration

Kontakt redaktör eller biträdande redaktör: Se adress ovan.

Grafisk form & repro: Berling Media AB.

Tryck: Pressgrannar AB, Linköping, 2017

NÖÖRJEN GÆRHKOE Sveerjen gærhkoe

Marias exempel

På den fjärde söndagen i advent läser vi i Lukasevangeliets första kapitel:

"Ängeln sade till Maria: Var inte rädd, Maria, du har funnit nåd hos Gud. Du skall bli havande och föda en son, och du skall ge honom namnet Jesus".

Salig hon som trodde - Maria. I Betlehem skulle det ske, i "Brödets hus" som namnet betyder. Där skulle han födas som är Livets bröd. Han som förstår vår innersta hunger och längtan.

I ringhetens tecken ges oss den största gåvan - ett litet barn som ligger lindat i en krubba.

Den allsmåktige blir ett värnlöst barn.

I varje barn som kommer till världen känner vi igen undret.

Och vi påminns om Jesu ord, som vi läser vid dopet:

"Den som i mitt namn tar emot ett sådant barn tar emot mig".

Inför julens högtid har vi mycket att lära av Maria, när det gäller att ta det som händer i Betlehem till våra hjärtan och begrunda det. Alltför ofta drunknar friden i förberedelser och stress. Som om vi med en väldig ansträngning skulle hinna ifatt julen. Det är ju i stället julen med sin stora gåva som skall komma till oss!

Maria gav vår frälsare livet här på jorden. Gud behövde henne och hon ställde sig till förfogande: *"Min själ prisar Herrens storhet, min ande jublar över Gud, min frälsare han har vänt sin blick till sin ringa tjänarinna".*

Vi blir nog inga stora redskap i Guds rike, men han behöver oss ändå var och en. Vi är olika och han behöver oss på olika sätt här och nu i livets tjänst.

Låt oss glädjas med Maria över att den kärlek föds in i världen, som ingen kan ta ifrån oss.

Låt oss be!

Herre, tack för Marias mod och beredvillighet. Gör oss mer lika henne, villiga att lyssna till din röst och lyda din kallelse. Ge oss glädjen och friden från Betlehem.

I Jesu namn Amen.

En Välsignad Jul och Guds Frid!

Buerie Jävle jih Jupmelen Raeffie!

BO LUNDMARK

Bibelekteste

Oksh, rihpelgidie!
Daviden saalme.

*Åejvien lea eatneme jih
gaajhke mij desnie,
veartene jih gaajhkesh gieh
desnie ärroeminie.*

*Eatnemem mearose tseegkeme
njuvveske tjaetsien bijjelen.
Gie åådtje Åejvien vaaran
tjaevtedh,
jih dan teempelasse
tjaangedh?*

*Dihte gien gieth eah skåltoem
guedtieh*

*jih tjielke vaajmoem åtna,
guhte ij faelskies jupmelh
utnieh*

*jih ij gåessie gænnah sluekies
bievnesh buakteme.*

*Åejveste bueriesjugniedassem
åådtje*

*jih riektesvoetem Jupmielistie,
jijtse gorredæjjeste.*

*Daesnie boelve mij altemse
ohtsede,*

*mij dov ååredæjjan uvte
tjåådtje, Jaahken Jupmele.*

Sela

Oksh, rihpelgidie!

Dovletje oksh, gaahpanidie!

*Baajede earoen gånkam
tjaangedh!*

Earoen gånka, gie dihte jis?

*Åejvie, dihte faamohkomes,
Åejvie mij ræjtosne åpmohth*

Oksh, rihpelgidie!

Dovletje oksh, gaahpanidie!

*Baajede earoen gånkam
tjaangedh!*

Earoen gånka, gie dihte jis?

Åejvie Sebaot,

dihte earoen gånka. Sela

● Saalmegærja/Salmenes bok 24,1-10

● Abpe tekstem jih jeatjah bibelteksth
maahth daesnie lohkedh: www.bibel.no.

● Bibelekteste jih "Åssjalommesh"
juakaldahkesne jih eah sinsitnide jearohks.

Maja Elena Jåma-Kant (Snåase) væjkele laejkine baerkielidi.

William Matteus Fonn (Namsos) lustestalli gosse vytnesji. Dihte aaj naan orre saemien baakoeh lieri.

Brita Leila Bransfjell (Prahke), Saja Mali Mille Tomasson Bientie (Prahke) jñh Eila Bransfjell (Tydaelie) murredeminie gosse gieletjåanghkosne Plassjesne gaavnesjeminiie.

Voelpi aktene laavkoejin

Golmen aejkien fierhten jaepien jaarjelsaemien maanah tjåanghkenieh. Dah saemien gielem skuvlesne lohkeminie. Dellie badth luste ektesne årrodh!

Dan tjaktjen Plassese gaavnesjin, golme biejjieh ovnessie aamhtesigujmie barkin.

Göökoteluhkie-uktsie maanah Plassjese böötin. Gaajhkesch aavoedin aaj vihth gaavnesjidh. Säämies maanah eejhtegigujmie böötin jñh säämies maanah jñtsh saemien lohkehtæjjide dæriedin. Nov amma naan aahkah aajjah hov dæriedamme.

Maanah ovnessie aamhtesigujmie barkin. Dah nööremes guessine Aajegasse vöölkin. Aajegisnie åadtjoejin vuejnedh jñh govledh mejnie dah almetjh Aajegisnie barkeminie. Mubpien biejjien dellie Plassjen museumasse mñnnin. Dellie vuesiehtimmiem "Gielh jaarjelraedteste" giehtjedid. Dan mænngan dellie maanah guvviedin, laavloejin jñh saemien baakoeh tjeelin. Iehkeden dellie vöölkin laavkomesæjjan, dellie desnie gujht stååkedin jñh lustestallin.

– Manne dan geerjene diekie bætedh! Tuhtjem hijven mov voelpigujmie årrodh. Lustemes laavkomesijjesne stååkedidh! Brita Leila Bransfjell soptseste. Dihte mubpie skuvledaltesinie.

TEKSTE JñH GUVVIE: MEERKE KRIHKE LEINE BIENTIE

Maanah Snåasesne lustestallin

Gellie maanah gaavnesjin gosse Tjakten Tjåanghcoe Snåasesne. Saemien Åålmege maanide byöreme biejjiem aktesne årrodh. Luhkie-uktsie maanah stååkedin, laavloejin, byöpmedin jñh åahpenin.

Gosse eejhtegh tjåanghkosne, Snåasen hotellesne, dellie maanah tjeallarಿಸnie gaavnesjin. Voestegh bæries saerniem goltelin, guktie Jupmele eatnemem sjugniedi. Rontestallin jñh soptsestin guktie gaajhke eatnamisnie sjidteme.

MIJEN EATNEME

Maanah tjahkasjin soptsesem bijpielistie goltelin: "Gosse Jupmele eatnemem sjugniedi, dellie gaajhkem hijven jñh tjaebpies darjoeji. Skåajjesne njaelkies muerjeh, vaeresne tjaebpies blåammah jñh sjædtoeh. Stoere buajtehks guelieh jaevresne jñh ledtich elmesne haelehteminie. Aaltoeh miesieh gåatoeminie. Eatnamisnie gaajhkeste veljie." Maanah soptsestin guktie dej dajvesne.

– Manne gujht daajram man åvteste biejjie mijjen luvnie gosse jñje mubpie sijjesne! baernie eadtjohke soptsesti. Mubpie baernie disse latjkaji. Numhtie maanah boelhketjem soptsestin.

Dan mænngan ektesne laavloejin.

SKÅAJJESNE MÏNNIN

Gosse byöpmedamme, dah giech sijhtin, olkese vihth mñnnin. Skåajjesne blåammah, ovnessie sjædtoeh jñh hingsh tjööngkhin. Säämies gåatan beetsin vytnesjidh. Laejkine baerkielidn jñh skåerrine pruvnielidn. Dah båarasommes njeith gierkide vissjelslaakan tsagkin jñh gåaroejin. Ovnessie giehl govlin; noerhtesaemien giele, daaroen giele jñh jaarjelsaemien giele soptsestin. Gaskebeajjan dellie maanah aavoedin olkese edtjin vaedtsedh jñh åadtjestidh.

TEKSTE JñH GUVVIEH: MEERKE KRIHKE LEINE BIENTIE

Barnesamling ved "Tjakten Tjåanghkkoe"

Saemien Åålmege inviterte til barnesamling under høst-festivalen "Tjakten Tjåanghkkoe" på Snåsa i høst. Nitten barn deltok. Dagen var fylt

med ulike aktiviteter. Barna fik høre om skapelsesberetningen fra bibelen men samtaler og sanger knyttet til dette temaet. De som ville kunne bli med ut

på en skogstur der de samlet inn ulike blomster og vekster. Den andre gruppa holdt på med slike småsløydaktiviteter.

Samisk språksamling

I høst var det igjen språksamling for elever med samisk-undervisning i Rørosregionen. Tjueni barn jobbet sammen med ulike tema i tre dager. Lek i bassenget ble også en populær aktivitet!